

w Katowicach; wkład w rozwój Poradni Wychowawczo-Leczniczej w Krakowie; prace w Naukowym Towarzystwie Pedagogicznym; współpracę naukową z Towarzystwem Uniwersytetu Robotniczego im. A. Mickiewicza w Krakowie oraz pełnienie funkcji rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Autor szeroko uwzględnił wkład uczonego w rozwój i organizację tych placówek.

Uwzględniając wkład Mysłakowskiego w rozwój nauk pedagogicznych przedstawia

kierunki zainteresowań naukowych uczonego. Autor ukazuje jego poglądy na pedagogikę jako naukę; poglądy pedeutologiczne; koncepcję i uwarunkowania procesu wychowania, stosunek Mysłakowskiego do funkcjonujących ideałów wychowania oraz stosunek uczonego do roli podręcznika w procesie dydaktycznym.

Szeroko została omówiona społeczna i polityczna postawa Z. Mysłakowskiego.

Ewa Trojanowska

Iwonna Michalska, *Czasopisma Związku Nauczycielstwa Polskiego dla dzieci w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1994, ss. 193.

Na tle zmieniających się warunków polityczno-społecznych i oświatowych wraz z uwzględnieniem tendencji w pedagogice, psychologii i literaturze w Polsce w okresie międzywojnia autorka dokonuje analizy działalności ZNP w dziedzinie wydawnictw dla dzieci. Książka poświęcona jest pięciu czasopismom dla młodych czytelników: „Płomykowi”, „Płomyczkowi”, „Małemu Płomyczkowi”, „Szkołnej Gazecie Ściennej” oraz „Młodemu Zawodowcowi”. Znajdujemy tu informacje na temat dziejów poszczególnych wydawnictw z podkreśleniem czynników mających wpływ na ich zróżnicowany charakter. Autorka nie pominęła

zagadnienia czytelników, charakteryzując ich środowisko społeczne, miejsce zamieszkania oraz omawiając formy upowszechniania i udostępniania pism wśród dzieci i młodzieży.

Najwięcej miejsca poświęcono kierunkom oddziaływań wychowawczych wyżej wymienionych czasopism. Autorka prezentuje ich rolę w kształtowaniu religijnej, moralnej, społeczno-obywatelskiej, patriotycznej, intelektualnej, estetycznej i fizycznej sylwetki dziecka. W zakończeniu rozprawy ukazano recepcję związkowych czasopism oraz dokonano próby ich oceny.

(E. T.)

Krzysztof Stopka, *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształtowaniem kleru polskiego w wiekach średnich*, PAU, Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego, t. 76, Kraków 1994, ss. 274.

Szkoły katedralne należą do najstarszych szkół, ich geneza sięga czasów schyłku starożytności. Na ziemiach polskich powstały one zapewne już w XI wieku.

Podjęte przez autora zagadnienie szkół katedralnych w okresie średniowiecza było już w przeszłości w kręgu zainteresowań badaczy (A. Karbowski, S. Chodyński, J. Skoczek; konkretnie o szkołach tego typu w metropolii gnieźnieńskiej pisali: E. Meyer, M. Rechowicz,

I. Pawlak). Jednakże żadna z prac nie stanowi całościowego opracowania zagadnienia w odniesieniu do terenów ówczesnej Polski, czy nawet poszczególnych jej części.

Badania nad szkolnictwem niższym nie są łatwe, ze względu na ograniczony zasób źródeł, jakie instytucje te po sobie pozostawiły. Stąd tak interesująca jest praca K. Stopki.

Praca obejmuje obszar arcybiskupstwa gnieźnieńskiego, biskupstwa poznańskiego,

włocławskiego, płockiego, krakowskiego, wrocławskiego i lubuskiego oraz biskupstwa litewskie-wileńskie i żmudzkie. Na ich terenie obowiązywało jednolite ustawodawstwo. Rozważania te przeprowadzono na tle europejskim, wykorzystując europejskie analogie do lepszego naświetlenia i interpretacji skąpych polskich źródeł. Wykorzystano również analogie innego rodzaju, mianowicie te odnoszące się do szkół innego typu – kolegiackich, zakonnych i parafialnych.

Pracę rozpoczyna autor od przedstawienia genezy i głównych kierunków rozwojowych szkół katedralnych. Następnym kilka rozdziałów poświęconych jest osobom w nich nauczającym lub opiekującym się tymi szkołami – biskupowi jako przełożonemu szkoły oraz mecenatowi kapituł katedralnych, scholastykom katedralnym, rektorom, nauczycielom pomocniczym i lektorom teologii i prawa kanonicznego. Część poświęcona programowi szkół katedralnych podzielona jest na nauczanie na poziomie elementarnym i średnim. Podstawę nauczania w szkołach katedralnych stanowiło studium 7 sztuk wyzwolonych – trivium i quadrivium, przy czym powszechną praktyką było koncentrowanie się głównie na trivium i zaniedbywanie quadrivium. Kolejną część omawia metody nauczania. Podstawowymi formami

pracy były wykłady, ćwiczenia i dysputa. Ostatnia wreszcie dotyczy uczniów szkół katedralnych – omawia ich wiek i liczbę, długość trwania nauki, pochodzenie i in. Autor odwołuje się do źródeł i literatury zarówno polskiej, jak i obcej, starając się, jak to we wstępie zapowiedział, skromne polskie źródła wzbogacić wiedzą pochodzącą z innych terenów, przez co dzieje naszych szkół katedralnych stały się bardziej czytelne i wyraziste, a ponadto czytelnik dostrzeże ich europejski rodowód i powiązania.

W zakończeniu autor daje zwięzłe podsumowanie pracy oraz próbuje ukazać rolę, jaką odegrały szkoły katedralne w kształtowaniu duchowieństwa w okresie średniowiecza.

Pracę uzupełnia indeks osób i geograficzny.

Jest to praca z pewnością potrzebna, tak jak niezbędne jest wznowienie i poszerzenie badań nad polskim szkolnictwem czasów średniowiecza – tematyką, która nie cieszy się wśród naszych badaczy szczególną popularnością. Praca ta pomoże z pewnością w lepszym poznaniu dziejów szkolnictwa polskiego okresu średniowiecza z jednej strony, z drugiej zaś – w poznaniu procesu kształcenia polskiego duchowieństwa w tym okresie.

(D.Ż.)

Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce. Wybór artykułów, Kraków 1994, ss. 258.

Wydana w ubiegłym roku praca poświęcona dziejom szkolnictwa jezuickiego w Polsce wypełnia w jakimś stopniu lukę, jaka do tej pory istniała w polskiej literaturze poświęconej naszej przeszłości. Istniejące podstawowe prace Stanisława Bednarskiego i Stanisława Załęskiego powstały na tyle dawno, że są trudno dostępne, a nowsze, to najczęściej niewielkie objętościowo i rozproszone szkice (z wyjątkiem rzecz jasna fundamentalnej pracy Ludwika Piechnika o Akademii Wileńskiej). Od dawna więc odczuwano potrzebę przygotowania nowoczesnego i szerzej dostępnego opracowania dziejów szkolnictwa jezuickiego i ich znaczenia w naszej kulturze i historii. W pewnym sensie takie

zapotrzebowanie zaspokaja niniejsza książka, która wprawdzie nie jest całkowicie nowym opracowaniem lecz stanowi wybór szkiców z dziejów szkolnictwa jezuickiego, które już wcześniej ukazały się na łamach rozmaitych periodyków naukowych lub w pracach zbiorowych.

Większość z zebranych artykułów napisał ks. Ludwik Piechnik SJ. Prócz tego mamy w zbiorze prace ks. Stanisława Bednarskiego SJ, ks. Bronisława Natońskiego SJ i ks. Jana Poplatka SJ. „Nie tworzą one systematycznej historii szkolnictwa jezuickiego w Polsce, ale ukazują główne etapy rozwoju i zapoznają z różnymi typami szkół” (z przedmowy).